

Sveits

Mer enn kubjeller og høye fjell

Vi reiser bare ikke til Sveits, gjør vi vel? Nåja, helt riktig er det kanskje ikke. For alpinanleggene frister, og visst er det vel deilig med fondue og glühwein på en "Mittelstation" i bakken. Men det stopper der, for de fleste av oss. Så jeg bestemte meg for å grave dypere enn klisjéene, og fant et kultur- og opplevelsesland så rikt at det nesten blåste barten av meg. Fra sjokolade- og klokkemakeri i Genève til Chaplin og jazzfestival i Montreux var det en dannelsesreise jeg aldri vil glemme. Og det av helt spesielle årsaker...

TEKST OG FOTO: TOM ANDERSSON

Her skal jeg gjøre en klassisk journalistisk feil. Jeg skal spare kruttet helt til slutt: Forklaringen på hvorfor jeg aldri vil glemme nettopp *denne* reisen, og nettopp den opplevelsen jeg brenner etter å dele med noen (du finner den på side 32, om du ikke klarer å vente.) Men først skal jeg selvsagt gjøre som sveitserne selv, klisjéer eller ikke: Jeg skal drikke forbausende god sveitsisk vin. Jeg skal spise fondue og rachellet, og sveitsisk sjokolade til det nesten tyter ut av ørene mine. Jeg skal prøve meg (med labert hell) som klokkemaker, jeg skal rusle i pittoreske gater med hendene på ryggen og snuse meg frem i en jungel av sveitsiske oster på lokale markeder. Jeg skal høre jodling og lur-spill for spesielt interesserte – før jeg endelig ender opp i selve Himmelen. Men la meg begynne med begynnelsen...

Genève

Verdensbyen ved sydenden av Genfersjøen i det fransktalende Sveits har mer å by på enn husrom for mange av verdens mest profilerte organisasjoner. Verdens beste sjokolade og klokker i den absolutte luksustoppen er bare to av byens mange attraksjoner.

Sjokolade. Bare ordet fremkaller betinget refleks hos meg, som Pavlos' siklende bikkje i det berømte eksperimentet: Hva skjer med oss om vi utsettes for noe uimotståelig? Selv trenger jeg ikke å bli forsket på for å bli klar over min hang til sjokolade – det er jeg så inderlig klar over fra før.

Oscar Wilde skal engang ha sagt at han kunne motstå alt unntatt fristelser. Det er lett å kjenne seg igjen i det. Og hva gjør man når man ankommer verdens sjokoladestad og er en (siklende) hund etter sjokolade? Oppsøker Paganel Chocolatier, selvfølgelig. Hvor du ikke bare får verdens beste sjokolade, men også muligheten til å lære av mesteren selv – David Paganel.

– *Du er kommet for lære sjokolade verksted, oui?* smiler den strålende opplagte sjokolademakeren på stotrende fransk-engelsk bak en snurrebart som selv Salvador Dali ville vært misunnelig på.

Og joda, det kan jeg bekrefte. For det går gjetord om konditoren og sjokolademesteren fra Montauban i Syd-Frankrike, som har jobbet i anerkjente etablissementer i London, Paris og Zürich før han slo seg ned i Genève. Én ettermiddag hver uke holder han workshops i sitt Chocolatier Paganel, og jeg er kommet for å lage sjokolade med mesteren sjøl.

Når sant skal sies, har mesteren allerede laget klar sjokoladen på forhånd. Min jobb blir å skape et lite kunstverk ut av den flytende, fløyelsmyke sjokolademassen – selvsagt av den mørke typen, alt annet skulle tatt seg ut. Og under Monsieur Paganels kyndige veiledning får jeg tryllet frem en slags krukke på tre ben, med lokk og siseleringer, pyntet med bladgull og rød sløyfe. I krukken fylles det på med små marsipanbiter, alle fremstilt som ulike eksotiske frukter med tilhørende vidunderlig smak.

– Det er en gammel sveitsisk tradisjon å fremstille disse, forklarer David Paganel, og henviser til en historisk merkedag som forsvinner i det utydelige grenselandet mellom fransk og engelsk under barten.

– Den eldste og yngste tilstede skal knuse krukken, og så deler man på sjokoladen og innholdet.

Nå har man jo ikke umiddelbart lyst til å knuse sitt eget møysommelig fremstilte lille kunstverk, men heldigvis henter sjokolademakeren frem et forhåndslaget eksemplar. Den eldste og yngste av oss i workshopen får det ærefulle oppdraget å knuse mesterverket, før vi gaffer i oss herligheten: For et strålende punktum på et møte med en av verdens ledende sjokolademakere!

Skjønt, et endelig punktum er det ikke. På veien ut er det selvsagt tid for ublu shopping ute i butikken. For i likhet med Oscar Wilde kan jeg motstå alt.

Unntatt fristelser.

▲▼SJOKOLADEKUNSTNEREN: David Paganel har ikke bare verdens mest imponerende snurrebart – han lager også verdens beste sjokolade i sitt Chocolatier Paganel i Genève.

▲TRINN 1: Malen for korrekt utført jobb...

▲TRINN 2: Mikroskopisk frustrasjon...

▲TRINN 3: Klokkemaker Pipelort.

▲INNLEDNINGEN: En representant for selskapet Initium, stiftet for få år siden av nytenkende klokkemaker-elever i Genève, drar oss kjapt gjennom den sveitsiske klokkehistorien. Så følger hun opp med detaljerte plansjer over urverkets ulike ørsmå komponenter, og det går et hørbart sukk gjennom forsamlingen: Snart er det vår tur til å leke klokkemakere...

Klokkemaker Pipelort

Som de fleste vet, er Sveits kjent for sine klokker. Luksusmerker som Rolex, Petek Philippe, Breitling, Cartier og en lang rekke andre svimlende dyre ur har blitt produsert her i århundrer. Men med introduksjonen av Swatch tok sveitserne også grep om den rimeligere delen av markedet. Det skapte uro hos de etablerte tungvektene, som fryktet at bunnen for deres luksusklokker ville gå ut av markedet. Slik skulle det imidlertid ikke gå. Resultatet var at klokkemarkedet ikke bare ble mer differensiert – det er i dag også betydelig utvidet. Og nå er etterspørselen etter de dyreste klokkene større enn noensinne. Faktisk så stor at en fabrikant som Rolex har flere års ventelister på sine nye toppmodeller, samtidig som bruktpreisen på flere av de dyreste klokkemerkene har skutt i været – også her hjemme.

En av flere sveitsiske produsenter som har utnyttet den forholdsvis nye trenden med billigere klokker, er Initium – et selskap opprinnelig startet av nyutdannede elever ved klokkemakerskolen i Sveits. Men de har tatt den ett steg lengre: Da lar deg lage klokken selv...

"Watchmaker for a day" er selskapets punchline. I praksis går det ut på at du betaler for et én til tre dagers kurs, der du lærer deg å sette sammen komponentene i selve urverket, samt velge

kasse, urskive, visere, rem og annet du vil ha i din helt unike og egenproduserte klokke. Etter endt kurs får du med deg klokken hjem, mot en ikke altfor ublu penge.

Piece of cake? Å, langt ifra! Er du egentlig klar over hvor mange ørsmå komponenter et armbandsur består av? Det var nemlig ikke jeg. Før nå, her jeg sitter med lupe på øyet og prøver å dytte mikroskopiske dingler og dangler inn i enda mindre mellomrom mellom skjelvende tannhjul som kunne vært rekvisitter i et loppesirkus.

Jeg hadde gledet meg til dette. Tenk, så tilfredsstillende å kunne bære (med velfortjent stolthet) et egenprodusert armbandsur. Vite at det faktisk er *jeg* som har satt sammen urverket!

Om jeg fikk det til? Svaret er et rungende nei. Jeg måtte ha hjelp fra en profesjonell klokkemaker til slutt: Mine fingre er ikke laget for finmotorikk, det har de til felles med min tålmodighet. Men la ikke mine erfaringer som Klokkemaker Pipelort avskrekke deg fra å ta kurset – og skaffe deg din egenproduserte klokke. For blandet med frustrasjonen var det faktisk en morsom utfordring, og hadde jeg bare hatt bedre tid... (nåja.)

Om jeg kjøpte klokken da den var sånn nogenlunde skramlet sammen? Er du gal! Er det én klokkemaker i hele verden jeg ikke ville stolt på, er det han fyren i speilet: Klokkemaker Pipelort.

Patek Philippe

Etter amatørers (meg) ynkelige forsøk på klokkekemeri, er det tid for å se hvordan det kan gjøres om du befinner deg i den andre enden av skalaen. Og helt der oppe finner vi en polakk og en franskmann i et klokkeproduserende kompaniskap så vellykket at få andre når dem til knehasene. Jeg snakker selvsagt om den polske forretningsmannen Antoine Norbert de Patek og den franske urmakeren Adrien Philippe. De to møttes i Paris i 1844, og resten er – som man sier – historie.

Den historien finner du bedre fortalt enn noen lærebok kan fremstille den i Patek Philippe Museum i Genève. Museet ble innviet i november 2001, og huser en av verdens viktigste og mest prestisjefylte ursamlinger. Rundt 2 500 klokker, uvurderlige samlereobjekter og portrettminiaturer på emalje byr på en fabelaktig reise gjennom fem århundrer med sveitsisk og europeisk urkunst, i tillegg til å gi en panoramautsikt over Patek Philippes produksjon siden 1839. Museet har også et bibliotek med over 8 000 publikasjoner om urverk og tidsmåling.

Alt dette blir meg fortalt før jeg engang er sluppet inn gjennom kontrollslusen fra vestibylen til selve museet. Vår guide er en hvithåret eldre herre, korrekt antrukket og med en språk og manerer som ville glidd rett inn i en hvilken som helst kongelig setting. Og det er da også en tilnærmet rojal setting som møter oss inne i museet. Det umiddelbare inntrykket er rett og slett overveldende. Den unike samlingen rommer ikke bare urverk fra Patek Philippe, men fem århundrer med urarv, samt visualisering av all dekorativ kunst som tradisjonelt er forbundet med urmakeri.

Her er ur besatt av diamanter og edelstener, laget på oppdrag fra konger og dronninger fra hele Europa. Her er spesialur laget for historiske berømteter – her er en overflod av skjønnhet og klokkekunst så formidabel at du kunne brukt en time på hvert enkelt utstilte objekt. Alle selvsagt i opplyste montre, sikret mot ethvert forsøk på tyveri.

Vår gruppe geleides rundt i de staselige lokalene, hele tiden diskret fulgt av en livvakt. For verdien av samlingen er rett og slett svimlende. Så svimlende at museet ikke tar noen sjanser, om hvert enkelt objekt er aldri så godt sikret mot langfingrede besøkende.

– Det er umulig å anslå den samlede verdien av samlingen, svarer guiden litt motvillig på mitt spørsmål.

– Men jeg vil vel anslå at et par av de mest verdifulle objektene her vil kunne gå for rundt 70 millioner euro på en auksjon med de rette kjøperne tilstede.

Opp mot 700 millioner, altså. For én av gjenstandene, om enn blant de mest verdifulle. Det er én gjenstand av 2 500 i museet, som inneholder det ypperste av urverk som er produsert på kloden gjennom de siste 500 år.

Mange ville gitt en arm for et hvilket som helst objekt i samlingen: Dette er selve Paradiset for klokkesamlere. Som i likhet med meg må nøye seg med å se, og ikke kjøpe. For her er selvsagt ingenting til salgs.

– Ikke engang for 70 millioner euro? vil jeg vite.

– Nepe, svarer den hvithårede, før han gir seg i kast med historien om uret som engang tilhørte Dronning Victoria – og som selvsagt befinner seg i Patek Philippe Museum i Genève.

Det også.

▲ Pendant-ur som tilhørte Dronning Victoria.

► Vakre lommeur i gull fra Patek Philippe.

▲ HIT, MEN IKKE LENGER: I Patek Philippe Museum kan du bare glemme å fotografere. Såvel kamera som mobiltelefon låses inne i oppbevaringskaps før du slipper inn i museet – ledsaget av sikkerhetsvakter.

▼ Det gamle Røde Kors-hovedkvarteret i Genève, grunnlagt av Henri Dunant.

▲ Yrende uteliv i gamlebyen i Genève.

◀ Markedsdag i gamlebyen.

► Sveitserne er stolte av sine oster, og du skal ikke gå mange metre rundt i Genève før du finner en ostesjappe med rikt utvalg.

NYTTIGE ADRESSER I GENÈVE**Chocolatier Paganel**

Sjokolademaker av rang. Butikk med herligheter, workshop en gang i uken hvor du lærer å lage sjokolade av selveste David Paganel.
Rue de Carouge 71, 1205 Genève, Sveits.
www.paganel.ch

Initium

Lag din egen klokke på et kurs over én til tre dager.
www.initium.swiss/en

Patek Philippe Museum

Selve Himmeleriket for klokkeelskere, og ellers alle som har sans for det vakre.
Rue des Vieux-Grenadiers 7, 1205 Genève, Sveits.
Åpningstider:
Tirsdag-fredag: 14.00-18.00.
Lørdag-søndag: 10.00-18.00.
www.patek.com/en/company/patek-philippe-museum/the-museum

Montreux

Halvannen times togtur fra Genève, i den andre enden av Genfersjøen, ligger Montreux. Kjent for sine festivaler, sin skjønnhet og ikke minst sine mange fastboende berømtheter. Har du enda ikke vært der, sier du? Vel, her er hva du har gått glipp av...

En hyggelig overraskelse i Sveits er vinen. Den sveitsiske, altså. Hyggelig, fordi den faktisk er riktig god. Og overraskelse, fordi du ikke nødvendigvis forventer å finne god lokalprodusert vin her. For ærlig talt – når kjøpte du sist en sveitsisk vin på Vinmonopolet? Nettopp...

Jeg er på vinsmaking i dag, på en vingård vakkert beliggende mellom Montreux og nabobyen Vevey med utsikt over Genfersjøen. Men det er ingen vanlig vinsmaking. For vi har fått på oss bind for øynene, hvilket tilsier blindsmaking. Det er imidlertid ikke alt: I tillegg har vi fått utdelt øretelefoner.

– Velkommen til *wine listening*, sier Kim Arazi.

Kim er opprinnelig fra Vancouver i Canada, men er nå bosatt i Roma. I flere år jobbet hun med TV-produksjon for BBC i England, og gikk etter hvert over til teknologibransjen.

– Men jeg er i hele min sjel en historieforteller, og lette etter noe mer kreativt. Jeg jobbet med spydspissen i teknologisektoren for selskaper i Silicon Valley, men savnet det menneskelige aspektet i alt sammen. Vi er jo nesten i ferd med å bli roboter, og vi må ikke glemme at vi faktisk er mennesker som føler og sanser. Og kanskje er vi i ferd med å miste noe av dette i all teknologien vi omgir oss med.

Løsningen fant Kim og hennes partnere i å utvikle en app som kombinerer vin med musikk, og som apellerer til nettopp sansene.

– Forskning fra Oxford-universitetet viser nemlig at vi opplever smaken av en vin eller mat forskjellig, ut fra musikken vi hører på mens vi drikker eller spiser den, forteller hun.

Og det er nettopp dette hun vil demonstrere i dag. Med bind for øynene og musikk i ørene serveres vi den første vinen. Deretter smaker vi på vin nummer to, men denne gang med en helt annen type musikk i ørene.

– Hvilken vin likte dere best? Hvordan vil dere beskrive de to smakene? vil Kim vite.

▲VIN-DIRIGENTEN: Kim Arazi med en tankevekkende vinsmaking.

Svarene er ulike, men alle likte den ene bedre enn den andre.

– Sannheten er at dere fikk servert den samme vinen begge gangene, forteller Kim.

– Men fordi musikken påvirket sansene og måten dere opplevde vinen på, fremsto smaken som forskjellig. Ulikt mellom dere, javel – men så er vi også alle unike mennesker som føler og sanser ulikt.

Gjennom selskapet Innosensi jobber Kim Arazi med å utvikle appen som parer vin med musikk.

– Målet er at du skal kunne velge vin ut fra din egen musikksmak og spilleliste, eller fra stemningen du ønsker å være i. Foreløpig er den under utvikling, men vi håper å ha den klar om ikke lenge.

I tillegg til sitt prosjekt med *wine listening* kan du påtreffe Kim Arazi som foredragsholder om bruk av sansene på store globale konferanser, og ikke minst lese mer om henne her: innosensi.com

►VEVEY: Ta gjerne avstikkeren fra Montreux til idylliske Vevey, nabobyen ved kanten av Genfersjøen.

▲BROSTEINGATER i vakre Vevey.

▲TORGDAG i Vevey.

▲KJENT INNBYGGER: Charlie Chaplin bodde i åssiden over Vevey.

Hjemme hos **Chaplin**

Da Charlie Chaplin ikke lenger var velkommen i Hollywood, bosatte han seg i Montreux. I dag, 45 år etter hans død, er hjemmet hans omgjort til et fantastisk flott museum.

►CHAPLINS KONTOR: Herfra hadde han utsikt over den flotte hagen og ned mot Genfersjøen.

Noen ganger blir man bare helt tatt på sengen. Jeg hadde bestilt en billett til Chaplin's World i åsen over Vivey, rett utenfor Montreux. Forventningene var om ikke lave, så i alle fall ikke større enn en tur rundt i huset der han bodde de siste 25 årene av sitt liv. Og turen rundt i det vakre huset får jeg, men jeg får også så mye mer.

For Chaplin's World viser seg å være intet mindre enn et fantastisk monument over mannen som mange anser for å være tidenes mest geniale filmskaper. Ved siden av herskaps huset er det nemlig bygget et moderne museum, et slags Madam Tousseaud's voksabinett der alle Chaplins kjente filmskikkelser er gestaltet i gjenskapte kulisser fra de ulike scenene.

Egentlig røper jeg for mye allerede her, for inngangen til museet er nemlig en begivenhet i seg og et overraskelsesmoment du helst ikke skal kjenne til på forhånd. Nåja, her er uansett hva som skjer: Som gjest blir du plassert i en kinosal, og når teppet går opp vises det noen sekvenser fra flere av hans mest kjente filmer – samt en god del dokumentarisk bakgrunnsstoff fra Chaplins liv. Når filmen er ferdig, er det lerretets tur til å gå opp. Bak lerretet skjuler selve museet seg, og du går over scenen og inn i Chaplins verden.

Det er en fabelaktig inngang til en like fabelaktig opplevelse. Her er alle de berømte scenene fra filmene gjenskapt så livaktig at du nesten tror det er ekte, blandet med memorabilia som landstrykerens berømte antrekk og mye, mye mer. Her er Oscar-statuetten ledsaget av historien om hvorfor han måtte forlate Hollywood (på grunn av McCarthys heksejakt på kommunister), her er en voksfigur av Michael Jackson – hvorfor? Fordi Jackson skal ha hentet inspirasjon til sin berømte Moon Walk fra nettopp Charlie Chaplin.

Chaplin's World er ganske enkelt et av de flotteste museer jeg noensinne har besøkt. Lelevel er det bare en av flere meget gode grunner til å besøke Montreux... www.chaplinsworld.com

▲INNGANGEN: Først filmklipp, før lerretet forsvinner...

▲INN I MUSEET: Når lerretet forsvinner, trer du inn i Chaplins verden.

▲GULLFEBER: Den berømte scenen med huset i bevegelse.

▲HALLEN: Charlie og Oona Chaplin ønsker velkommen til huset.

▲CHARLIE OG OONA så gjerne Chaplin- eller familiefilmer sammen.

Himmelriket

Claude Nobs grunnla jazzfestivalen i Montreux i 1967, og drev den gjennom 46 utgaver til sin død i 2013. I løpet av disse årene tok han HD-opptak i lyd og bilde av samtlige konserter. Dette, og uendelig mye mer, kan du oppleve i hans fantastiske *chalet* på toppen av Montreux. For musikkelskere er et besøk her det nærmeste du kommer selve Himmelriket.

Claude Nobs Chalet, som i virkeligheten består av flere bygg i den tradisjonelle sveitsiske tømmerstilen, byr på panoramautsikt over Montreux og Genfersjøen. Hit kommer du ikke på egenhånd; i dag er stedet hjemmet til Nobs tidligere assistent, og det er kun mulig å booke seg inn her som grupper for spesielle anledninger.

La meg bare nevne det med én gang, så er det sagt: Husene er et eventyr i seg, med menabilia fra en hel verden i et omfang som i seg selv er et museum verdig. Likevel, det er musikken som står i sentrum her. Ikke nødvendigvis det at Shania Twain nettopp er ferdig med innspillingen av sitt nye album i en av husene på eiendommen, men at det her finnes et musikk-kartotek så fantastisk at det rett og slett er oppført på UNESCOs Verdensarvliste.

Nobs begynte nemlig allerede i 1969 å gjøre opptak i HD av alle konsertene, lenge før teknologien egentlig var kommersielt brukelig. I dag er alt dette materialet samlet her – over 14 000 kassetter fra over 5 000 konserter, katalogisert i 600 hyllemetre med musikalsk gull.

– Har dere lyst til å se et par av opptakene? spør vårt vert for kvelden som viser oss rundt. Selvsagt har vi det.

Han åpner døren til en liten kinosal med 15-20 seter, slukker lyset og forteller at det er 48 høyttalerpunkter spredt over taket i den lille salen.

Så dukker David Bowie opp på lerretssenen foran oss, så livaktig at jeg får lyst til å gripe etter ham – vekke ham opp fra de døde. Han svarer med "Life on Mars", i en konsertversjon som får hårene til å reise seg over hele kroppen min. Deretter kommer en krumbøyd Leonard Cohen i storform, med kor og blåserrekke som gir "Dance Me to the End of Love" et evighetsstempel. Kan det bli bedre enn dette? Svaret gir Prince, og med "Purple Rain" i en versjon så elektrisk at du ikke tror det er mulig å komme nærmere Himmelriket, innsar jeg at dette er blant de største opplevelsene i mitt liv. Gjør *alt* du kan for å komme deg hit: www.claudenobsfoundation.com

▲ADKOMSTEN: En stupbratt trikketur opp i fjellsiden fra Montreux.

▲FERDIG DEKKET: Claude Dobs hadde sansen for festbord.

▲LIFE ON MARS: Tett på David Bowie.

▲PURPLE RAIN: Prince i storform i Montreux.

▲INN I SJELEN med Leonard Cohen. Bare i Claude Dobs Chalet.